

КРУМ ГРИГОРОВ

БУСАРА

chitanka.info

Нашата махала не е голяма, но все пак има три фамилии, които, макар и родствени, си имат своя физиономия. Бусарци например се отличават и по начина на живота си, и по имотното си състояние. Най-ярък техен представител е Костадин Бусара, за когото искам да ви разкажа.

Той е нисичък на ръст, слабоват, но жив и пъргав. От млад още беше проявил необикновена за нашоселци ловкост към търговията и разните спекулации. На времето дядо ми имал пет златни наполеона, ала нали бил вързан в ума и ръцете, нищо не предприемал, а така ги стискал под възглавницата, види се, за да го топлят, когато спи. Оттук-оттам се научава Костадин Бусара и току почнал да се увърта около дядо.

— Дай ми ги — казал, — работа да си свърша, пък ще ти ги върна в най-скоро време... Закъсали сме, натрупали сме борчове, а и бирникът ни е налегнал здравата.

Дядо се повъртял, опънал се, па сетне се съгласил. Дал петте наполеона на Костадин Бусара. Ала тоя нито борчове уреждал, нито на бирника ги дал, а взел, та купил земя в Бяла вода. И веднага мобилизирал цялата многолюдна челяд: двамата си братя, жени, деца. Най-напред оградили с трънки купеното, като позаграбили и от селската мера, тъй че мястото станало повече от четирийсет декара. Сетне изсекли храстите, очистили камънаците и облагородили дивачките. Насадили кюстендилски сливи и ябълки, бухнала зелена трева между тях, та от пусталията не останало ни помен. Построили и една колибка, и кошара за овцете в горния край на бахчата и почнали да се редуват братята и жените им кой кога да спи на колибата и да пази стадото. А овцете се ширвали сутрин нагоре по селската мера, необезпокоявани от никого. Дръвчетата израснали, на пролет цялата котловина побелявала от цвят и свеж аромат пълнел околността.

Поточето, което се спуска от връх планината, разделя на две Бусарската бахча и неспирно бълбука. В горещите юлски дни бистрата му вода разхлаждала зажадените корени на овощните дръвчета. Гледал много пъти Костадин новото място, радвал се и все нови планове кроил:

— Майката му е още казана да зазидаме...

И без много бавене току до потока, в долния край на бахчата, задимял и казанът. Брала сливи Бусарците, събирали дивачките по

гората и пълнели големите каци и бъчви. Зашуртяла кехлибарената ракия от лулите... Стъкмил Костадин четири продълговати и плоски бурета, пригодени да се товарят на коне, и тръгнал по села и колиби да продава ракията. Костадин Бусара не минавал по шосетата и друмищата, а избикалял по тесни пътеки, по долини и горички и в селището пристигал обикновено на сумрак. Отсядал в някоя крайна къща на селото, събирали се като бухали стари мераклии, вземали си от ракията и кой пари, кой жито или друго — наплащали се. Щом пропявали първи петли, Костадин Бусара поемал обратно към дома.

А пък е работен Бусара му недни, че сън го не хваща нощем. Сутрин, дорде спи махалата, той току залети по шосето пред нас и събуди всичко живо. Така бяхме свикнали, че залаят ли кучетата, познавахме кой минава по пътя — чужденец или Костадин Бусара. Той беше облечен винаги в едно малко дълъжко за ръста му бозово сетре, а краят на панталона му беше завързан с ремъчките на цървулите му. На рамото си носеше източена лъскава коса или пък бе заметнал сноп въжици, от които се цедяха капки вода. Явно бе, че той току-що е топил ръжена слама в някой вир, приготвил е въжиците, за да не се бави при връзването на снопите.

И колкото и да беше многолюдно семейството му, колкото и Костадин Бусара да подмушваше тоя-оня, за да бързат, понякога не смогваха да довършат всичко сами. Ала Костадин не бе от ония стопани, дето вземат надничари срещу пари. Той така нагласяваше работата, че кому кон дал да си послужи, което, разбира се, рядко се случваше, кому заел брашно до новата реколта или пък някой взел ракия, че му трябвала за сватба или кръщенка — всички отработваха взетото на зелено. Но имаше и друго.

По нас хората са услужливи и се приглеждат един друг. Когато някой закъса в жътвата и житото вземе да се рони, нашенци му отиват на помощ. И Бусара прибягваше до тлаки. Два пъти съм ходил на тлака у него. Знаехме го що за човек е, никак не ми се отиваше, ала майка ми току застане пред мене и ми се замоли:

— Иди, сине, иди, мамин!... Ще ни вземе на око, на, нали сме му в ръцете. Те кон за вършитба си нямаме, а тоя къосавец и коне има, и катъри, и волове.

Пред мисълта, че може да остане житото ни неовършано, класовете да се разпилеят по гумното и кокошките да ги изкълват, не

устоявах. Трябваше да отида. Нашите ниви бяха малки, та пожънем, пожънем и дорде се изморим, пийнем си водица от бардучето и някак неусетно минава денят. Ала още помня Бусарската жътва. Беше неделен ден през юли. Почнахме рано заранта. Тук бяха се събрали нашоселци, най-малкото по един от къща. Бяхме се разпределили по махали, така че всяка махала жънеше една нива. Жънем ние, а Бусара току върви след нас, целият потънал в пот, връзва снопи и все мърмори:

— Ех, лани по-сръчно жънаха май... Хайде, хайде, да не хване някоя буря, че зърно няма да остави на земята.

Както и да е, прекарахме тоя ден, макар едва да изтраях до вечерта. Затуй пък мама бе доволна, че сме осигурили коня за вършитбата. Ала като дойде време да му го искаме, Бусара се поначумери.

— Та баш сега ли намерихте кон да ми искате, когато най-много ми трябва... То и катърът, ако щеш, ми трябва, но за него иди-дойди, влачи го.

Аз се повъртях насам-натам, па за да не се връщам с празни ръце, съгласих се. И замъкнах катъра у дома. А той беше един голям, малко черничък, току слухти с уши и от време на време тупа с преден крак. Право да си кажа, никога не бяхме имали у дома работа с катър. Не му знаехме нито табиятите, нито пък той много разбираше от езика ни. Мама присви устни, като го видя, взе да кълне тихичко Бусара, за да не чуят съседите, па току се обърна към брат ми, който се ергенееше вече:

— Борко, ще трябва да оставиш за един ден иглата, за да се справиш с това добиче.

Брат ми рядко се захващаше с кърска работа, повече си гледаше шивашкия занаят. Но сега нямаше накъде. На заранта наредихме снопите по отметеното гумно, окичихме стожера с цветя, завързахме едно усукано въже и обрамчихме Бусарския катър за шията. Брат ми го пошибваше с тънка върбова пръчка, а той хич не се плашеше. Спомням си коня на дядо Николчо как едно лято летеше по гумното като стрела, така мислехме ще стане и с тоя катър. Ала той не само че не летеше по хармана, но пристъпи крачка-две и започна да хвърля към назад. Ами сега... Събрахме се всички — аз, майка ми, брат ми, — махахме кой с прът, кой с празни ръце — нищо не стана. Животното

взе да пръхти с нос, пяна се процеди от устните му и непрестанно риташе, дърпаше се настрани толкова силно, че насмалко да се обеси. Стъписахме се, какво да го правим, а той виреше уши, потръпваше с гърдите си и току помахваше глава към нас. По едно време му охлабихме въжето, с което го бяхме вързали. Той се изхлузи и почувствувал се свободен, подскочи във въздуха, завъртя се в кръг и се понесе надолу. Видяхме го как прескочи плета и затаихме дъх от страх да не прободне корема си на заострените колове. Ала катърът като див звяр, изскубнал се из клетката, като стрела се носеше из пожънатите ниви и зелените кукурузи, дорде съвсем се изгуби от погледа ни. Бетичахме, бе викахме по него, дирите му съвсем се загубиха. Върнахме се като попарени. Денят вече превалияше, а неовършаното жито си стоеше разхвърляно по гумното. Мама, подпряла се на една върбова метла, подръпнала забрадката си над челото, току подсмърчаше и тихо шепнеше:

— Живеница да го яде тоя изедник Костадин. Вика те жътва да му жънеш, а като света не ти се отплаща. Зян ще отиде житото ни. Барем на снопи да беше стояло, та нито дъжд да го накваси, нито кокошки ще го пилеят, а сега...

Все пак нагласихме житото как да е. Привечер го събрахме на камара, за да не свие някоя вихрушка или пък пороен дъжд да не го намокри.

Бусарците търсиха цяла седмица катъра по околните села. Смъртен страх стягаше душите ни, дорде се намери. Мама въздъхна с облекчение, когато една сутрин Костадин Бусара мина яздешком на него и поглеждаше намръщено към нашата къща. Много-много този ден не се мяркахме по двора.

— В съд бих ви дал — говореше той на мама, — но хайде, комшии сме, нека от мене да мине... Па те шума има да сечем, нещо там жените саи искат да им се ушийт... Не ща ви повече, ще пратиш момчето един ден на тлака за шумата, а Борко ще направи сайте.

Мама се чувствуваше виновна, та без повече приказки прие всичко, каквото предложи Бусара.

Един ден в края на август стана шумарската тлака. Аз поизточих секирчето на каменното точило, отчупих малко хлебец от нощвите и тръгнах. Слънцето бе опърлило полето, където се жълтееха стърнищата, а по словете се сивееше изсъхналата трева. Само долу,

край реката, се зеленееха ливадите, а отсреща се чернееше и гората. Бусара ни заведе на Дълга чешма, там, дето дърветата бяха най-високи и трудни за кастрене. Щом нагазихме в гъстата гора, отведнъж ни обвея хлад. Прави като свещи, стълбата се бяха извисили високо, високо и само на върховете си имаха по някой клон.

— Хайде, момчета — рече Бусара и подвъртя мустак. — То буквата шума не я ядат много добитъците, но има ли я, не е лошо.

Аз оглеждах дърветата, подигах глава на горе, за да зърна слънчевите петна, които трептяха по листата на буките, опивах се от кисело-тръпчивия им мирис, но време за бавене нямаше. Бусара взе да наглася стълбата и да се катери по дърветата. Моята стълбичка бе ниска, едва достигаше средата на дънера, а нагоре, дорде се стигнат клоните, трябваше да се катеря като по гладък електрически стълб. Слагах секирчето на лявата си ръка, стисках коленете си о дървото и почвах да гребя като катерица. Ала белезникавата кора на буките бе толкова гладка, че ръцете ми някой път се отхлъзваха, ожулените колене от притискане отказваха да ме слушат и току се смъквах пак на стълбата. Правех наново усилия, докато се хвана за някой клон. Едва поемах дъх, сърцето ми биеше ускорено, ръцете ми трепереха, ала в миг се успокоявах и почвах да сека. Клоните отлитваха един след друг и падаха долу в загиналия поръждавял шумак. Ето че оставаше само връхният клон и слънце нахлуваше в пролуката. Аз усещах как лъчите гъделичкат одрасканото ми лице, как се затопля гърбът ми и ми ставаше приятно. Чувствувах се уморен и ми се искаше да забягна оттук, да се излегна на някоя поляна и така да заспя. Ала погледът на Бусара ме смущаваше, сякаш нещо пронизваше тялото ми...

— Хайде, момче — сепваше ме гласът на Бусара. — То лесно е да се иска чуждо добиче, а мъчно ви се вижда, като стане дума за помощ...

Едва ли има по-изморителна работа на село от шумарлъка... И особено пък да кастриш такива високи и гладки буки, каквито бяха Бусарските. Привечер един цепур така се заби в панталона ми, че го разкъса целия, раздра и краката ми. Аз усетих нещо топло да ме смъди в прасето на левия крак, притъмня ми пред очите, сетне кръв се процеди като червена лента по белезникавата букова кора. Криво-ляво слязох наземи, разгънах раздрания панталон и чак тогава се уплаших. Сякаш някой с нож бе разсякъл по дължина крака ми и кръвта

шуртеше неспирно. Не можех да викам, ама, види се, другите бяха забелязали кръвта и току долетя Савата на дядо Белеви.

— Ти си се заклал бе, момче — каза той и веднага наслага букова шума на раната, омота панталона ми и ме превърза с ремъка.

— Какво му е? — попита Бусара.

— Какво му е, не е малко, наранил се е здравата — отвърна Савата.

— Ще му мине, ще му мине — поизкриви мустак Бусара. — Нека поседне, а ние да оголим още по някое дърво, че останаха малко вече. То пали знаеш, на чуждото дърво през пръсти се гледа. Па убил се, убил се, но да не съм аз виновен. А моят катър, дето цяла седмица го дирихме под дърво и под камък, да не е нещо по-малка работа, а?

Кракът ми все повече и повече отичаше. Болките се усилиха, ала по едно време претръпнах и забравих всичко. Как са ме занесли вкъщи, не помня.

Но с това не се свърши. Щом се вдигнах, брат ми рече:

— То така и така ще му отработваме ангария на Бусара, но барем ела и ти, за да ми помагаш, та по-скоро да свършим двете саи.

И като скръцна зъби, добави:

— Кога ли ще се падне да се справим с тоя читак. Ти знаеш ли, че във всяко село има барем по един като него. А от нашата черга са много повече... Само в махалата преброй колко са като нас! Малък си още, не виждаш как е устроен тоя свят!... Сами чорбаджиите няма да легнат. Майката му е работа и време...

Отидохме двамата. В широката Бусарска стая брат ми разкрои на една дълга маса саите от черно домашно бало, седнахме на едно миндерче и почнахме шивачлъка. Аз сучех кълчищни конци, подкарвах някои парченца, а брат ми взеше ръкавите и обшиваше полите с гайтани. Старата Костадиновица, едра и пълна жена, се навърташе край нас, а другите бяха кой в градината, кой на казана в Бяла вода, кой с добитъка. Откъснал от времето си, наминаваше и Бусара, за да ни види дали работим.

— Ха така де... Ти оздравя вече — обръща се той към мене, — нищо ти... Твоето ще се забрави, но катъра, катъра ми уплашихте, че още не мога да го вкарам в правия път.

Седнахме да обядваме, а той суче редките си мустаци и ни кани:

— Де фърцайте от чорбата! Ама па и чорба направила бабата.

Ние бъркахме в дълбоката калена паница, където се бистреше топлата водица и само по някое бобено зърно плаваше ту към единия, ту към другия край, въртеше се в кръг, дорде някой го улучеше и попаднеше в дъжицата му. Цели две седмици шихме двете саи, ала когато ги привършихме, Бусара повеси вежди, па уж се поусмихна:

— С малко минахте — каза той, — не беше лошо и на мене един панталон да изкарате.

Брат ми погледна изкосо и заклима глава:

— Нали това е пазарлъкът, дядо Костадине... Па нали трябва да уشيا другиму някоя дреха, че да изкарам и пари.

Когато стана дума за пари, Бусара взе да се дърпа:

— Е, сега ще помина и с тези... Нищо де, аз само ти казах.

Трудно излизаха пари от неговата кесия. Той може би пресметна, че пак ще вземем катъра му, я нещо друго да си услужим, та си затрая. Ала ние вкъщи клетва дадохме: да измрем от глад, но помощ да не дирим от него.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.